

KS. TOMASZ KOPICZKO

UKSW WARSZAWA

ORCID 0000-0002-8000-6714

KATECHEZA O KOŚCIELE I W KOŚCIELE – CIELE CHRYSYUSA

Paweł VI w adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* stwierdza, że „Kościół jest dla ewangelizacji”¹. Stwierdzenie to wynika z nakazu misyjnego Chrystusa „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody” (Mk 16, 15; Mt 28, 19). Optyka postrzegania Kościoła na przestrzeni wieków podlegała zmianom. Zawsze jednak Kościół gromadził się wokół Chrystusa. W swej strukturze jest on rzeczywistością mistyczną, ma charakter powszechny, jest jeden, święty i apostolski. Na przestrzeni dziejów ukształtowały się idee Kościoła. Jak uważa C. Bartnik, stanowią one głęboką rzeczywistość, która pomaga zrozumieć misterium zbawcze. Do tych idei należą: eklezja, społeczność, *Ciało Chrystusa*, Lud Boży, wspólnota, historia zbawienia i osoba społeczna zbawcza².

Spśród tych idei wyróżniała się zawsze idea *Ciała Chrystusa*. Jak twierdzi wspomniany wyżej eklezjolog, „o ile idea społeczności chrześcijańskiej służyła za oparcie dla kanonistycznych, administracyjnych i pastoralnych definicji Kościoła, o tyle idea «Ciała Chrystusa» służyła za podstawę dla definicji liturgicznych, sakramentalnych i dewocyjnych”³.

Dyrektorium o katechizacji przytacza słowa papieża Franciszka, który stwierdza, że „wiera z konieczności ma formę kościelną, wyznawana jest z wnętrza «Ciała Chrystusa» jako konkretna komunia wierzących”⁴. Od zawsze troską katechezy jest rozwój i pogłębianie relacji z Bogiem, którą nazywamy wiarą. Celem niniejszego artykułu jest podjęcie refleksji nad katechezą w Kościele, który jest rozumiany jako *Ciało Chrystusa*. Cel ten będzie zrealizowany poprzez trzy punkty: katechizmowe rozumienie Kościoła, eklezjalność katechezy, pedagogię wiary. Niniejsza refleksja pozostaje głównie na płaszczyźnie teoretycznych rozważań. Działania praktyczne zostaną jedynie zasygnalizowane jako kierunek dalszych badań naukowych.

---

¹ EN 14.

² Por. C. Bartnik, *Kościół*, Lublin 2009, s. 33.

³ Tamże, s. 43.

⁴ Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*, 22; por. DK 176.

1. Katechizmowe rozumienie Kościoła

Zwrot *Ciało Chrystusa* został zaczerpnięty z nauczania św. Pawła⁵. Eklezjologia II Soboru Watykańskiego naukę o Kościele całkowicie podporządkowuje nauczaniu o Jezusie Chrystusie. Jak stwierdza *Katechizm Kościoła katolickiego*, „Kościół nie ma innego światła niż światło Chrystusa. Według obrazu drogiego Ojcom Kościoła jest on podobny do księżyca, którego całe światło jest odbiciem światła słońca”⁶. *Katechizm* podkreśla również, że Kościół swoje źródło świętości odnajduje w Duchu Świętym⁷. Jak podaje symbol nicejsko-konstantynopolitański, jest także święty, powszechny, jeden i apostołski⁸.

Katechizm Kościoła katolickiego tematowi Kościoła rozumianego jako *Ciało Chrystusa* poświęca dziesięć punktów. Dokument podkreśla, że Kościół jest komunią z Jezusem⁹, przypomina, że jest „jedno Ciało”¹⁰ i „Chrystus jest Głową tego Ciała”¹¹, a Kościół jest ukazany jako „Oblubienica Chrystusa”¹². Jako syntezę nauczania katechizmowego można potraktować trzy punkty z tak zwanych „skrótów”. Czytamy w nich: „Kościół jest Ciałem Chrystusa. Przez Ducha Świętego i Jego działanie w sakramentach, przede wszystkim w Eucharystii, Chrystus, który umarł i zmartwychwstał, tworzy wspólnotę wierzących jako swoje Ciało”¹³; „W jedności tego Ciała istnieje różnorodność członków i funkcji. Wszystkie członki są złączone jedne z drugimi, a szczególnie z tymi ludźmi, którzy cierpią, są ubodzy i prześladowani”¹⁴ oraz „Kościół jest Ciałem, którego Chrystus jest Głową: Kościół żyje dzięki Niemu, w Nim i dla Niego; Chrystus żyje z Kościołem i w Kościele”¹⁵.

Te katechizmowe sformułowania pomagają w jasny sposób odpowiedzieć na pytanie, kim jest Kościół. Obraz Kościoła jako *Ciała Chrystusa* jest ukazany w znaczeniu osobowym, realnym i faktycznym¹⁶. Wymiar osobowy zakłada relacje zarówno w wymiarze wertykalnym, jak i horyzontalnym, czyli pomiędzy członkami wspólnoty Kościoła, jak i z Chrystusem, który jest Jego Głową. Jak podkreśla J. Mastej, w obrazie tym mowa o Chrystusie Zmartwychwstałym. W ten

⁵ Za R. Sikorą można stwierdzić, że Kościół jako Ciało jest określany w listach Pawłowych: Rz 12, 15; 1Kor 10, 17; 1Kor 12, 27; Ef 1, 23; Ef 4, 12; Kol 1, 24. Por. R. Sikora, *Kościół jako Ciało Chrystusa w Kol i Ef*, „Roczniki Teologiczne” 44 (1997) 1, s. 130.

⁶ KKK 748.

⁷ Por. tamże, 749.

⁸ Por. tamże, 750.

⁹ Por. tamże, 787nn.

¹⁰ Por. tamże, 790nn.

¹¹ Por. tamże, 792nn.

¹² Por. tamże, 796.

¹³ Tamże, 805.

¹⁴ Tamże, 806.

¹⁵ Tamże, 807.

¹⁶ Por. M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, Lublin 2014, s. 79nn.

sposób uwypukla się przekonanie o paschalnym wymiarze Kościoła¹⁷. Jak twierdzi wspomniany teolog, „Kościół pochodzi zatem od Jezusa Chrystusa: jest owocem Jego całego ziemskiego życia, dlatego On jest jego Boskim fundatorem. Jednak definitywnie Kościół mógł powstać dopiero wtedy, gdy zbawcze dzieło Chrystusa zostało dopełnione przez Jego śmierć i zmartwychwstanie oraz posłanie Ducha Świętego”¹⁸. Patrząc zatem na Kościół w wymiarze paschalnym i pentakostalnym łatwiej zrozumieć istotę posługi katechetycznej. „Idźcie i nauczajcie” (Mk 16, 15; Mt 28, 19) oznacza idźcie i głoscie Chrystusa Zmartwychwstałego, prowadzeni mocą Ducha Świętego. Katecheza rozwija ten początkowy moment spotkania z dobrą nowiną i prowadzi go do dojrzałości¹⁹.

Katechizmowe ujęcie *Ciała Chrystusa* w odniesieniu do Kościoła podkreśla jego istotę. Jak zauważa G. Bachanek, w tym sformułowaniu wyeksponowane jest ukierunkowanie chrystologiczne, podkreśla się wymiar wspólnotowości oraz rolę modlitwy i sakramentów, a także ideę rozwoju²⁰. Te przymioty wydają się być polem działania dla katechezy²¹. Szczególnie cenne z katechetycznego punktu widzenia w ukazaniu Kościoła jako *Ciała Chrystusowego* jest założenie, że wspólnota wyznawców Chrystusa tworzy rzeczywistość dynamiczną, która wzrasta. Warunkiem tego rozwoju, zamierzonego przez Boga, jest ciągła łączność z Chrystusem²². To Chrystus bowiem w swoim Ciele złożył początek procesu zbawczego. Jak podkreśla C. Bartnik, to *Ciało Chrystusa* „ciągle się dzieje w ekonomii Bożej”²³.

Katechizmowe ujęcie Kościoła w obrazie *Ciała Chrystusa* koresponduje z kryterium głoszenia orędzia ewangelicznego, które definiuje *Dyrektorium o katechizacji*. Dokument ten zakłada, że: „Chrystocentryczny charakter jest zasadniczą cechą charakteryzującą orędzie przekazywane w katechezie. Oznacza to w pierwszym rzędzie, że samym ośrodkiem katechezy jest osoba Jezusa Chrystusa żywego, obecnego i działającego”²⁴. Zatem realizowanie posługi katechetycznej we wspólnocie Kościoła to przybliżanie Chrystusa i do Chrystusa. Chrystus, który jest „kluczem, ośrodkiem i celem całej ludzkiej historii”²⁵ stoi zatem w centrum posługi katechetycznej i nadaje jej właściwy sens. Ci, którzy tworzą razem z Chrystusem owe mistyczne Ciało są z Nim w bliskiej zażyłości i komunii. W ten sposób realizowany

¹⁷ Por. J. Mastej, *Kościół Ciałem zmartwychwstałego Pana*, w: A. Napiórkowski (red.), *Wspólnota eucharystyczna*, Kraków 2022, s. 191–206.

¹⁸ Tamże, s. 192–193.

¹⁹ Por. DK 12, 67; DV 4.

²⁰ Por. G. Bachanek, *Kościół jako Ciało Chrystusa w ujęciu Józefa Ratzingera*, „*Verbum Vitae*” 8 (2003), s. 165.

²¹ Por. DK 176; 283nn; P. Borto, *Eklezjalny wymiar katechezy*, w: J. Czerkawski (red.), *Katecheza w swoich podstawowych wymiarach*, Kielce 2013, s. 7–22.

²² Por. A. Jankowski, *Listy więzienne*, Poznań 1962, s. 275.

²³ C. Bartnik, *Kościół*, dz. cyt., s. 45.

²⁴ DK 169.

²⁵ GS 10.

jest cel posługi katechetycznej. Jezus jest wtedy dla wierzących nie tylko historycznym założycielem, ale zachowuje trwałą relację z członkami wspólnoty Kościoła, gwarantując w ten sposób ich duchowy rozwój²⁶.

2. Eklezjalność katechezy

Dyrektorium o katechizacji, poruszając temat tożsamości katechezy, już w pierwszym zdaniu stwierdza, że „katecheza jest aktem natury eklezjalnej, zrodzonym z nakazu misyjnego Pana”²⁷. Wspólnota, która jest *Ciałem Chrystusa* karmi się i przekazuje misterium Chrystusa. W ten sposób głoszone jest orędzie zbawcze i rozbrzmiewa wiara ludu Bożego. Wiara, którą apostołowie otrzymali od Chrystusa poprzez działanie Ducha Świętego jest załączkiem wspólnoty Kościoła. Jak czytamy w *Dyrektorium*, „wiara męczenników, którzy ją wyznawali i wyznają swoją krew; wiara świętych, którzy ją przeżywali i głęboko przeżywają; wiara ojców i doktorów Kościoła, którzy jej wspaniale nauczali; wiara misjonarzy, którzy ją nieprzerwanie głosili; wiara teologów, którzy pomagają w jej lepszym zrozumieniu; w końcu, wiara pasterzy, którzy strzegą jej gorliwie i z miłością oraz autentycznie interpretują. Rzeczywiście, w katechezie jest obecna wiara tych wszystkich, którzy wierzą i pozwalają Duchowi Świętemu, by ich prowadził”²⁸.

Katecheza zatem poprzez troskę o wiarę wychowuje do życia w Kościele i jako Kościół. Wspólnota Kościoła w ten sposób, który jest *Ciałem Chrystusa* jest naturalnym środowiskiem i podmiotem katechezy, także jej adresatem i poniekąd celem. Jak stwierdza A. Czaja, „można też powiedzieć inaczej, że jak z jednej strony Kościół powołał do życia i stale kształtuje katechezę jako zwyczajną formę chrześcijańskiej formacji swoich wiernych, tak niejako z drugiej strony katecheza w różnorodnym sensie urzeczywistnia, rozwija i odnawia eklezjalną rzeczywistość w następujących po sobie pokoleniach”²⁹. Jak podkreśla wspomniany teolog, uprawnione jest mówienie o katechezie w Kościele i o Kościele w katechezie w sposób rozłączny. Natomiast zdecydowanie poprawne jest rozpatrywanie tych rzeczywistości łącznie. Posługa katechetyczna bowiem sprawia, że mistyczne *Ciało Chrystusa* staje się bardziej dojrzałe i święte. Ilekroć bowiem katecheza wprowadza kogoś bardziej w misterium Kościoła, tym bardziej pomaga przeżywać wiarę w sposób osobowy, to znaczy spotkać Chrystusa³⁰.

²⁶ Por. J. Królikowski, *Kościół na wzór Jezusa Chrystusa w perspektywie Soboru Watykańskiego II*, „Analecta Cracoviensia” 51 (2019), s. 115–139.

²⁷ DK 55.

²⁸ DK 176; por. DOK 105.

²⁹ A. Czaja, *Kościół i katecheza*, w: J. Kochel, J. Kostorz (red.), *Leksykon katechetyczny*, Kielce 2022, s. 385.

³⁰ Por. CT 13, 16.

Pawłowe stwierdzenie „Wszystkie członki Ciała, mimo iż są liczne, stanowią jedno Ciało” (1Kor 12, 12) tworzy dogmatyczną podstawę do troski o jedność wszystkich wokół Chrystusa. W *Liście do Koryntian* czytamy, że „Ciało bowiem to nie jeden członek, lecz liczne członki (...). Tymczasem zaś wprawdzie liczne są członki, ale jedno Ciało (...). Wy przeto jesteście Ciałem Chrystusa i poszczególnymi członkami” (por. 1Kor 12, 14; 27). Zatem wspólnota Kościoła, która z jednej strony jest misterium jedności i łaski, a z drugiej strony nosi znamiona społeczności prawnej, wymaga ciągłej troski o własną świętość i zakorzenienie w relacji z Chrystusem. Zadanie to podejmuje właśnie katecheza³¹.

II Sobór Watykański, który – jak twierdzi C. Bartnik – „dąży do syntezy idei Ciała Chrystusa z ideą społeczności oraz ludu Bożego”³² ukierunkowuje myślenie o *Ciele Chrystusa* w wymiarze sakramentalnym lub misteryjnym. Wychodząc z naczelnej zasady Kościoła jako sakramentu zbawienia pokazuje Kościół, który urzeczywistnia się w konkretnym czasie i sposobie. Jak czytamy w konstytucji dogmatycznej, „Kościół jest w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”³³. Można zatem stwierdzić, że wspólnota Kościoła, która kontynuuje zbawczą posługę Chrystusa poprzez działania katechetyczne otwiera się na człowieka i jego potrzeby. Należy jednak zaznaczyć, że „wzrastanie Ciała”, czyli Kościoła³⁴ dokonuje się w konkretnym miejscu i poprzez konkretne osoby. Tym miejscem jest przede wszystkim parafia, a osobami katecheci w bardzo szerokim rozumieniu.

Parafia, która urzeczywistnia widziany Kościół ustanowiony na ziemi³⁵, daje ludziom dostęp do środków zbawienia, z których najważniejsze to słowo Boże, chrzest, Eucharystia i pozostałe sakramenty. II Sobór Watykański w swoim nauczaniu podkreśla, że to „Parafia dostarcza naocznego przykładu apostołstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie i wszczepiając je w powszechność Kościoła”³⁶. Zatem parafia jest przestrzenią, która z jednej strony urzeczywistnia obraz Kościoła jako *Ciała Chrystusa*, które składa się z wielu członków, a z drugiej stanowi podstawową przestrzeń do realizacji posługi katechetycznej. Stanowi więc miejsce głoszenia kerygmatu, wcielania go w życie i przeżywania na płaszczyźnie sakramentalnej³⁷. Parafia jest tą podstawową częścią Kościoła, która daje poczucie przynależności do wspólnoty wyznawców Jezusa Chrystusa. Daje także okoliczności i sposobności do

³¹ Por. DK 11nn; W. Łydka, *Kościół*, w: A. Zuberbier (red.), *Słownik teologiczny*, Katowice 1998, s. 248–251.

³² C. Bartnik, *Kościół*, dz. cyt., s. 48.

³³ LG 1.

³⁴ Por. tamże, 8; KKK 787nn.

³⁵ Por. SC 42.

³⁶ AA 10; por. M. Zając (red.), *Katecheza w parafii*, Lublin 2016.

³⁷ Por. DK 298nn; A. Potocki, *Parafia – podmiotem i miejscem katechezy*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 5 (2006) 2 (9), s. 84–100.

tego, aby doświadczyć Kościoła, „w który się wierzy”. Jak zauważa S. Łabendowicz, pozwala doświadczyć Kościoła, w którym Bóg jest blisko człowieka³⁸. Uczy odpowiedzialności za Kościół i jego rozwój. Stwarza także przestrzeń, w której prawdy wiary i zasady moralne przekazane na katechezie mogą być celebrowane w sakramentach. Używając terminologii F. Blachnickiego, parafia to miejsce, gdzie urzeczywistnia się *koinonia wertykalna* i *koinonia horyzontalna*³⁹.

Pragnąc, aby *Ciało Chrystusa* stawało się rzeczywistością ludzi świętych, potrzeba także szeroko rozumianej posługi katechetów. To właśnie oni na drodze relacji osobowej umacniają tożsamość i powołanie w Chrystusowym Kościele. To osoby, które odczytują działania Ducha Świętego i poprzez swoją posługę budują wspólnotę. Są świadkami Tradycji Kościoła i „pośrednikami, którzy ułatwiają wprowadzenie nowych uczniów Chrystusa do Jego Ciała, czyli Kościoła”⁴⁰. W posłudze tej pierwszym odpowiedzialnym jest biskup. Wspierają go kapłani i diakoni oraz osoby konsekrowane i katecheci świeccy. Należy jednak pamiętać, że na mocy chrztu i bierzmowania także rodzice i wszystkie osoby świeckie podejmują wysiłek katechetyczny względem swoich dzieci⁴¹. Każdy katecheta staje wobec katechizowanego z konkretną misją. Jako przedstawiciel wspólnoty Kościoła jest „prorokiem” niosącym Dobrą Nowinę o Jezusie, wspomaga odczytanie i interpretowanie znaków, poprzez które Bóg obecnie objawia się człowiekowi, pomaga rozwijać charyzmaty, a także swoim życiem komunikuje orędzie zbawcze. Jak podkreśla R. Buchta, dzisiaj szczególną potrzebą jest, aby katecheci troszczący się o mistyczne *Ciało Chrystusa*, którym jest Kościół, potrafili wprowadzać w obszar doświadczenia religijnego i chrześcijańskiego⁴². Zatem posługa katechetów jest wyrazem żywotności i świadkiem ewangelicznego zapału Kościoła.

3. Pedagogika wiary

Jak pokazały powyższe analizy, aby Kościół się rozwijał, potrzebne są odpowiednia przestrzeń i osoby. Posługa katechetyczna jest osadzona w realiach codziennego życia człowieka. Konieczna jest jednak także adekwatna metoda, która będzie nie tylko wyrazem zamysłu ludzkiego, ale także otwartości na działanie Boże. Potrzeba zatem odpowiedniej pedagogiki eklesjalnej, która wprowadza w życie chrześcijańskie, pogłębia je i wychowuje do postawy służby. Jest to pedagogika ukształtowana przez

³⁸ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza wychowuje do rozumienia istoty Kościoła Chrystusowego*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 1 (2023), s. 37–50.

³⁹ Por. F. Blachnicki, *Kościół jako wspólnota*, Lublin 1994, s. 80–99.

⁴⁰ DK 112.

⁴¹ Por. DK 114–129.

⁴² Por. R. Buchta, *Katecheta we wspólnocie Kościoła świadkiem wiary i mistagogiem*, „Roczniki Teologiczne” 69 (2022) 11, s. 77–92; G. Barbon, R. Paganelli, *Cammino per la formazione dei catechisti*, Bologna 2000, s. 13–32.

samego Jezusa i utrwalona we wspólnocie chrześcijańskiej. Poszczególne „członki Ciała Chrystusowego” – czyli Kościoła, zgodnie z założeniami Bożej pedagogii mają swoją wiarę poznawać, celebrować, przeżywać i przeobrażać w modlitwę⁴³.

Całe Objawienie Boże, które doskonali Kościół, jest dziełem wychowawczym Boga⁴⁴. Dogmaty wiary, które są skarbami Kościoła, domagają się jednak, aby były przeżywane w konkretnych sytuacjach życiowych. Z jednej strony określają one tożsamość i istotę mistycznego *Ciała Chrystusa*, którym jest Kościół, opisują poszczególne funkcje jego członków, pozwalają poznawać misterium i nieskończoność Boga. Z drugiej jednak strony istnieją nie tylko po to, by być zapisane w *Katechizmie Kościoła katolickiego*, ale po to, by stanowiły żywy element wiary. Potrzeba zatem zbudowania swoistego pomostu pomiędzy intelektem a żywym doświadczeniem, opartym o przeżycia i emocje. Zadanie to, wynikające z Bożej pedagogiki, podejmuje katecheza. Katecheza jest aktem komunikacji i aktem wychowawczym. Wynika to z tego, że w jej naturę wpisana jest relacyjność, która stanowi istotę osoby ludzkiej⁴⁵. „Katecheza wprowadza do chrześcijańskiego życia”⁴⁶, jest drogą realizującą pedagogię wspólnoty eklezjalnej, która prowadzi wierzących do spotkania z Chrystusem.

Wydaje się więc, że pośród wyzwań, które stawia przed katechezą współczesny świat, dwa priorytety to właściwe rozumienie człowieka jako osoby (osoba w relacji do osoby i osoba w relacji do nauczyciela) oraz podjęty za Jezusem model formowania uczniów.

Jezus Chrystus, który jest „Głową Mistycznego Ciała” to Nauczyciel, który objawia ludziom Boga i pomaga zrozumieć w pełni człowieka jako osobę. Jego ziemskie życie – choć chronologicznie zakończone – to rzeczywistość, która ciągle żyje, pobudza, uczy przebaczać⁴⁷. Pedagogika Jezusa jest pełna dynamizmu i wzywa człowieka do działania. Skupia także uwagę na godności i wolności, które są warunkiem owocnego przeżywania relacji we wspólnocie Kościoła. Jak podkreśla papież Benedykt XVI, „U początku bycia chrześcijaninem nie ma decyzji etycznej czy jakiejś wielkiej idei, jest natomiast spotkanie z wydarzeniem, z Osobą, która nadaje życiu nową perspektywę, a tym samym decydujące ukierunkowanie”⁴⁸. Spotkanie z Jezusem angażuje całą osobę – jej serce, umysł i wszystkie zmysły poznawcze. W tym właśnie względzie katecheza jest posługą, która konkretyzuje wiarę, pomaga w uwewnętrznieniu i tym samym buduje relację osobową z Chrystusem, a w konsekwencji umacnia wspólnotę⁴⁹.

⁴³ Por. DK 79; G. Tangorra, *La chiesa secondo il concilio*, Bologna 2007, s. 157–187.

⁴⁴ Por. DK 157.

⁴⁵ Por. tamże, 140.

⁴⁶ Tamże, 65.

⁴⁷ Por. CT 9; DK 161.

⁴⁸ Benedykt XVI, *Deus caritas est*, 1.

⁴⁹ Por. DK 76.

Posługa, którą podejmuje katecheza względem osoby pomaga odkryć własne miejsce we wspólnocie Kościoła, a posługując się językiem II Soboru Watykańskiego – pomaga odkryć charyzmaty poszczególnych członków *Ciała Chrystusowego*, którym jest Kościół⁵⁰. W tym miejscu warto podkreślić swoistą trudność, jaka rodzi się w posłudze katechetycznej. Należy pamiętać, że ma być ona „współmierna do sytuacji egzystencjalnej i etapu rozwoju, na którym znajduje się dana osoba”⁵¹. Często bowiem zdarza się, że treści przekazywane na katechezie pomijają egzystencjalną sytuację człowieka. Tymczasem Chrystus przynosząc światu objawienie, kierował je do konkretnych sytuacji, w których żyje człowiek. Jak twierdzi bowiem papież Benedykt XVI, nie istnieje w Kościele „dychotomia pomiędzy elementem aktywnym i pasywnym (...), ale wszyscy członkowie Kościoła są powołani do pracy nad doskonałością Ciała Chrystusa”⁵². Owa troska o rozwój *Ciała Chrystusa*, czyli Kościoła, opiera się o relację osobową na wzór Trójcy Świętej. Siłą, która jednoczy poszczególne członki jest wiara w Jezusa Chrystusa, konsekrowana łaską Ducha świętego (*causa unitas*)⁵³.

Poszukując zatem konkretnych wskazań dla katechezy, która ma troszczyć się o *Ciało Chrystusa*, a jednocześnie czerpać natchnienie z Bożej pedagogiki, warto odnieść się do wskazań zawartych w *Dyrektorium o katechizacji*. Dokument ten podpowiada, że aby skutecznie prowadzić dialog zbawczy między Bogiem a człowiekiem, należy troszczyć się o następujące elementy: „uobecnianie inicjatywy bezinteresownej Bożej miłości; wyeksponowanie powszechnego zasięgu zbawienia jako daru dla wszystkich, przywołanie konieczności nawrócenia jako warunku posłuszeństwa wierze; przyjęcie zasady stopniowości Objawienia i transcendencji słowa Bożego, jak również jego inkulturacji w kulturach człowieka; uznanie centralnego miejsca Jezusa Chrystusa, słowa Bożego, które stało się człowiekiem, co determinuje katechezę jako pedagogię wcielenia; docenienie wspólnotowego doświadczenia wiary jako właściwego ludowi Bożemu; budowanie pedagogiki znaków, w której czyny i słowa pozostają we wzajemnej zależności; przypominanie, że niewyczerpalna miłość Boga jest ostateczną przyczyną wszystkich rzeczy”⁵⁴.

Innym elementem charakterystycznym dla pedagogii Bożej, która ożywia „Ciało Chrystusa” jest troska o właściwy przebieg formacji uczniów. Sam Jezus „uważnie troszczył się o uformowanie swoich uczniów z myślą o działalności ewangelizacyjnej. Dawał im się poznać jako jedyny nauczyciel, a jednocześnie cierpliwy i wierny przyjaciel”⁵⁵. W tę Bożą pedagogię formowania uczniów wpisuje się przykład

⁵⁰ Por. LG 8; DK 77; J. Perszon, *Cultural determinants of religious pedagogy*, w: Z. Marek, A. Walulik (red.), *Religious pedagogy*, Kraków 2020, s. 113–133.

⁵¹ DK 77.

⁵² T. Samulnik, *Doświadczenie a teologia. Studium przemian i rozwoju scientia fidei Josepha Ratzingera na podstawie Opera omnia*, Lublin 2022, s. 306–307.

⁵³ Por. tamże, s. 307–315.

⁵⁴ DK 165.

⁵⁵ Tamże, 160.

Mistrza z Nazaretu, prowokowanie do myślenia i stawiania pytań, wyjaśnianie w pogłębiony sposób, wprowadzanie do modlitwy, posyłanie z misją, wspieranie w trudnościach i wreszcie posłanie obiecane go Ducha Świętego⁵⁶.

Ten sposób troski o wspólnotę Kościoła jest przykładem koncepcji wychowawczej Chrystusa. Bliskość, towarzyszenie i troska o osobę stanowią przykłady konkretnych działań. Na kartach Pisma świętego widać, jak „Jezus potrafi przyjąć Samarytanę, jednocześnie nakłaniając ją do podjęcia drogi ku stopniowemu otwarciu się na łaskę i nawrócenie. Po zmartwychwstaniu przyłącza się do uczniów w drodze do Emaus, podąża wraz z nimi, rozmawia, współodczuwa ich ból. Jednocześnie prowokuje, by otwarli swe serca, prowadzi do doświadczenia eucharystycznego i pomaga im przejrzeć, by mogli Go rozpoznać; wreszcie, usuwa się na bok, aby zrobić miejsce misyjnej inicjatywie uczniów”⁵⁷.

Zasady formacji uczniów, którzy formują kolejnych i w ten sposób troszczą się o rozwój Kościoła, choć wynikają z pedagogiki samego Chrystusa, są aktualne także dzisiaj. Ludzie młodzi, wskazując swoje oczekiwania względem osoby wprowadzającej ich w wiarę, podkreślają potrzebę kierowania się miłością, życie wiarą, umiejętność dzielenia się swoim doświadczeniem, wrażliwość na cierpienie, znajomość prawd wiary, umiejętność poświęcania się, postawę szacunku i troski⁵⁸. Potrzeba zatem integralnego podejścia do formacji szeroko rozumianych ewangelizatorów i katechetów. Koncepcja ta wydaje się kłócić z modą współczesnego świata, gdzie „mieć” góruje nad „być”. Tymczasem nie ma innej drogi dla rozwoju wspólnoty Kościoła jak „być” uczniem Chrystusa i „mieć” serce i umysł przepełnione Bożą miłością. Tylko taki apostoł, który sam doświadcza ewangelizacji i katechizacji może umacniać innych. Jak podkreśla J.H. Prado Flores, trzeba być „przekonanym”, aby „przekonać” innych. Ten meksykański ewangelizator podaje przykład Andrzeja, który był uczniem Jana Chrzciciela, ale na tym etapie nie przekonywał swojego brata, Szymona, aby podążał jego śladami. Kiedy jednak odnalazł „posłańca dobrych nowin” – Jezusa Chrystusa, niezwłocznie odszukał swego brata i przyprowadził go do Zbawiciela. Sam bowiem został autentycznie przekonany i podjął wysiłek przekonywania innych⁵⁹. Także Paweł musiał dotrzeć do Damaszku i przeżyć osobiste spotkanie z Chrystusem, aby odmienić swoje życie i wyleczyć się z postawy faryzeizmu i skostniałego systemu religijnego⁶⁰.

Choć obraz Kościoła jako *Ciała Chrystusa* jest „stary” i pochodzi z kart Biblii, aby go realizować trzeba mieć w sobie „nowego ducha”. Metoda, którą proponuje

⁵⁶ Por. DK 160; J.H. Prado Flores, *Formacja uczniów*, Łódź 1992, s. 10nn; T. Kopiczko, *Leader formation in the church*, „Studia Gilsoniana” 6 (2017) 1, s. 63–84.

⁵⁷ DK 160.

⁵⁸ Por. A. Akimowicz, *Oczekiwania uczniów względem osobowości katechety. Analiza wyników badań*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAK/aa_oczekiwaniau.html, data dostępu: 23.05.2023 r.

⁵⁹ Por. J.H. Prado Flores, *Nowi ewangelizatorzy dla Nowej Ewangelizacji*, Poznań 2013, s. 182nn.

⁶⁰ Por. tamże, s. 48nn.

Chrystus, aby uczniowie formowali kolejnych uczniów stawia przede wszystkim na osobistą relację z Jezusem i zaufanie do drugiego człowieka. Potrzeba przeżyć swoiste uzdrowienie, aby zobaczyć plan zbawczy, w którym Chrystus jest „Głową Kościoła”, jedynym Panem i Zbawicielem. Zgodnie z Pawłową zasadą „biada mi bowiem, gdybym nie głosił Ewangelii” (1Kor 9, 16) każdy, kto przeżył spotkanie z Jezusem, stał się Jego uczniem, jest napełniony Bożą miłością i nie może przestać o tym mówić. Trzeba także być uczniem przyobleczonego w moc Ducha Świętego, bowiem to Duch Święty jest źródłem dynamizmu. To Duch Święty pomaga łamać ludzkie schematy i przyzwyczajenia, pokonać duszpasterską pychę i podjąć autentyczną troskę o świętość *Ciała Chrystusa*, czyli Kościoła⁶¹.

Zakończenie

Relacja pomiędzy Kościołem a katechezą jest rzeczywistością wieloaspektową i złożoną. Kościół stanowi bowiem nie tylko treść dla katechezy, ale jest także jej środowiskiem, podmiotem, wymiarem i celem. Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że obraz Kościoła rozumianego jako *Ciało Chrystusa* pomaga łączyć te dwie rzeczywistości. Ta mistyczna rzeczywistość, która składa się „z wielu członków”, jest zjednoczona mocą Ducha Świętego. Choć wyrażona terminami dogmatycznymi, staje się bliższa człowiekowi.

Kościół nacechowany często w rozumieniu współczesnego świata aspektami instytucjonalnymi, swoistym legalizmem i klerykalizmem, w świetle obrazu *Ciała Chrystusa* staje się wspólnotą osób poszukujących autentycznej relacji wiary. Postawa Chrystusa, który przed swoim wniebowstąpieniem rozsyła uczniów, aby „szli i owoc przynosili”, nadaje temu Kościołowi swoistego dynamizmu. Sam Chrystus poleca swoim uczniom, aby powoływali nowych, byli wrażliwi na człowieka i jego potrzeby oraz aby szukali człowieka „aż po krańce ziemi”.

Duch Święty prowadzi i umacnia Kościół także i dzisiaj. Jak pokazują powyższe rozważania, ma być to osadzone w konkretnej rzeczywistości parafii i dokonywać się poprzez posługę przygotowanych do tego osób. Zatem posługa katechetyczna, która jest realizowana we współczesnym Kościele powinna dołożyć wszelkich starań zarówno na płaszczyźnie teologicznej, jak i pedagogicznej, aby wspólnota Kościoła – będąca rzeczywistością bosko-ludzką – umacniała się i wzrastała w świętości, odkrywając i realizując charyzmaty poszczególnych członków.

Streszczenie

Relacja między Kościołem a katechezą jest rzeczywistością wielopostaciową i złożoną. Troską katechezy zawsze był rozwój i pogłębianie relacji z Bogiem. Celem artykułu jest

⁶¹ Por. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować ochrzczonych*, Poznań 2016, s. 13–35.

refleksja nad katechezą w Kościele, rozumianym jako *Ciało Chrystusa*. Artykuł zawiera trzy ważne punkty: katechetyczne rozumienie Kościoła, eklezjalność katechezy i pedagogia wiary. Refleksja jest przede wszystkim rozważaniem teoretycznym. Działania praktyczne są wskazane jedynie jako kierunek dalszych badań naukowych.

Słowa kluczowe: Ciało Chrystusa, katecheza, pedagogika wiary.

Summary

CATECHESIS ON THE CHURCH AND IN THE CHURCH – „BODY OF CHRIST”

The relationship between the Church and catechesis is a multifaceted and complex reality. The concern of catechesis has always been the development and deepening of the relationship with God. The aim of the article is to reflect on catechesis in the Church, which is understood as the „Body of Christ”. The article has three important points: the catechism understanding of the Church, the ecclesiality of catechesis, and the pedagogy of faith. Reflection is mainly a theoretical consideration. Practical activities are only indicated as a direction for further scientific research.

Keywords: Body of Christ, Catechesis, Pedagogy of faith.

Riassunto

CATECHESI SULLA CHIESA E NELLA CHIESA – „CORPO DI CRISTO”

Il rapporto tra Chiesa e catechesi è una realtà multiforme e complessa. La preoccupazione della catechesi è sempre stata lo sviluppo e l'approfondimento del rapporto con Dio. Scopo dell'articolo è riflettere sulla catechesi nella Chiesa, intesa come „Corpo di Cristo”. L'articolo ha tre punti importanti: la comprensione catechistica della Chiesa, l'ecclesialità della catechesi e la pedagogia della fede. La riflessione è principalmente una considerazione teorica. Le attività pratiche sono indicate solo come direzione per ulteriori ricerche scientifiche.

Parole chiave: Corpo di Cristo, Catechesi, Pedagogia della fede.

Bibliografia

- Akimowicz A., *Oczekiwania uczniów względem osobowości katechety. Analiza wyników badań*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAK/aa_oczekiwaniau.html, data dostępu: 23.05.2023 r.
- Bachanek G., *Kościół jako Ciało Chrystusa w ujęciu Józefa Ratzingera*, „*Verbum Vitae*” 8 (2003), s. 163–185.
- Barbon G., Paganelli R., *Cammino per la formazione dei catechisti*, Bologna 2000.
- Bartnik Cz., *Kościół*, Lublin 2009.
- Benedykt XVI, *Deus caritas est*.
- Blachnicki F., *Kościół jako wspólnota*, Lublin 1994.
- Borto P., *Eklezjalny wymiar katechezy*, w: Czerkawski J. (red.), *Katecheza w swoich podstawowych wymiarach*, Kielce 2013, s. 7–22.
- Buchta R., *Katecheta we wspólnocie Kościoła świadkiem wiary i mistagogiem*, „*Roczniki Teologiczne*” 69 (2022) 11, s. 77–92.

- Czaja A., *Kościół i katecheza*, w: Kochel J., Kostorz J. (red.), *Leksykon katechetyczny*, Kielce 2022, s. 384–387.
- Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*.
- Jankowski A., *Listy więzienne*, Poznań 1962.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła katolickiego*.
- Kopiczko T., *Leader formation in the church*, „*Studia Gilsoniana*” 6 (2017) 1, s. 63–84.
- Królikowski J., *Kościół na wzór Jezusa Chrystusa w perspektywie Soboru Watykańskiego II*, „*Analecta Cracoviensia*” 51 (2019), s. 115–139.
- Łabendowicz S., *Katecheza wychowuje do rozumienia istoty Kościoła Chrystusowego*, „*Zeszyty Formacji Katechetów*” 1 (2023), s. 37–50.
- Łydka W., *Kościół*, w: Zuberbier A. (red.), *Słownik teologiczny*, Katowice 1998, s. 248–251.
- Mastej J., *Kościół Ciałem zmartwychwstałego Pana*, w: Napiórkowski A. (red.), *Wspólnota eucharystyczna*, Kraków 2022, s. 191–206.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*.
- Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*.
- Perszon J., *Cultural determinants of religious pedagogy*, w: Marek Z., Walulik A. (red.), *Religious pedagogy*, Kraków 2020, s. 113–133.
- Potocki A., *Parafia – podmiotem i miejscem katechezy*, „*Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne*” 5 (2006) 2 (9), s. 84–100.
- Prado Flores J.H., *Formacja uczniów*, Łódź 1992.
- Prado Flores J.H., *Jak ewangelizować ochrzczonych*, Poznań 2016.
- Prado Flores J.H., *Nowi ewangelizatorzy dla Nowej Ewangelizacji*, Poznań 2013.
- Rusecki M., *Traktat o Kościele*, Lublin 2014.
- Samulnik T., *Doświadczenie a teologia. Studium przemian i rozwoju scientia fidei Josepha Ratzingera na podstawie Opera omnia*, Lublin 2022.
- Sikora R., *Kościół jako Ciało Chrystusa w Kol i Ef*, „*Roczniki Teologiczne*” 44 (1997) 1, s. 129–138.
- Tangorra G., *La chiesa secondo il concilio*, Bologna 2007.
- Zajac M. (red.), *Katecheza w parafii*, Lublin 2016.
- II Sobór Watykański, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*.
- II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*.
- II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*.
- II Sobór Watykański, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*.
- II Sobór Watykański, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*.

O autorze

ks. Tomasz KOPICZKO – dr hab., prof. UKSW, prezbiter diecezji ełckiej, doktor habilitowany nauk teologicznych, pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz WSD w Ełku, członek Stowarzyszenia Katechetów Polskich oraz Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego. Zakres swoich zainteresowań badawczych koncentruje wokół tematów związanych z nową ewangelizacją, teologią katechezy, eklezjologią i nowymi środkami komunikacji.